”شولاق كورپەنىڭ“ مەيىرىن ۇزبەي جالعايمىن

باس شۋجي حالىقپەن ەتەنە

☐ **شينحۋا اگەنتتىگىنىڭ تىلشىلەرى جوۋ نان، جاڭ گى**

جاستىق كوكتەم دەگەن نە؟ 95 ـ جىلداردىڭ تۇلەگى، بويجەتكەن چىن جۋانجۋان بۇعان: جاستىق كوكتەم دەگەنىمىز كەڭ ـ بايتاق نەگىزگى ساتىدا قىزىل قان تامىردى جالعاستىرۋ دەپ جاۋاپ قايتاردى.

2020 ـ جىلى 9 ـ ايدىڭ 16 ـ كۇنى تۇستەن كەيىن باس شۋجي شي جينپيڭ حۋنان ولكەسىنىڭ چىنجوۋ قالاسى رۋچىڭ اۋدانى ۋنىمىڭ ياۋزۋ اۋىلى شاجوۋ ياۋزۋ قىستاعىنا كەلدى. بۇل ارادا باس شۋجي ىلگەرىندى ـ كەيىندى ”شولاق كورپە جىلۋى“ ارناۋلى تاقىرىپتىق كورمە سارايىن، قىستاق قىزمەت وتەۋ ورتالىعى، ەمحانا سياقتى جەرلەردى كوزدەن كەشىردى.

سول كەزدە شاجوۋ ياۋزۋ قىستاعى پارتيا ياچەيكاسىنىڭ ورىنباسار شۋجيى بولعان چىن جۋانجۋان قىستاق قىزمەت وتەۋ ورتالىعىنىڭ جاۋاپتىسى رەتىندە، باس شۋجيگە حالىق ءۇشىن قىزمەت ىستەۋ قىزمەت جاعدايىنان مالىمەت بەردى.

حالىق ءۇشىن قىزمەت ىستەۋ شاجوۋ ياۋزۋ قىستاعىندا تەرەڭ سۇيىسپەنشىلىككە يە ءداستۇر ــــ 1934 ـ جىلى 11 ـ ايدا قىزىل ارميا ۇزاق جورىقتا وسى ارادان وتكەن، قىزىل ارميانىڭ 3 ايەل جاۋىنگەرى قىستاق تۇرعىنى شۇي جيەشيۋدىڭ ۇيىنە تۇنەپ، اتتانار بار ـ جوعى ءبىر كورپەنىڭ تەڭ جارتىسىن كەسىپ وعان قالدىرادى، سونداي ـ اق ارميا مەن حالىقتىڭ ەتەنە سۇيىسپەنشىلىگىنىڭ اسەرلى حيكاياسىن قالدىرادى.

2016 ـ جىلى 10 ـ ايدا قىزىل ارميانىڭ ۇزاق جورىق جەڭىسىنىڭ 80 جىلدىعىن ەسكە ءتۇسىرۋ جيىنالىسىندا باس شۋجي شي جينپيڭ ”شولاق كورپە“ حيكاياسىن اۋىزعا العان بولاتىن. ول بىلاي دەپ اتاپ كورسەتتى: ”حالىقپەن تار جول، تايعاق كەشۋدى بىرگە وتكەرۋ، ەتەنە تامىرلاس بولۋ، ءومىر مەن ولىمدە بىرگە بولۋ ــــ جۇڭگو كوممۋنيستىك پارتياسى مەن قىزىل ارميانىڭ ۇزاق جورىقتىڭ جەڭىسىنە قول جەتكىزۋىنىڭ ءتۇبىرلى كەپىلى ءارى ءبىزدىڭ بارلىق قيىنشىلىقتار مەن حاۋىپ ـ قاتەرلەردى جەڭۋىمىزدىڭ ءتۇبىرلى كەپىلى“.

بۇل بەينە ءبىر ءتۇرلى ۇندەۋ، ءبىر ءتۇرلى بۇيرىق سياقتى. 2019 ـ جىلى جۇڭشان داشۋەسىنەن ماگيسترلىق وقۋ تاۋىسقانىنان كەيىن، جياڭشيلىك بويجەتكەن چىن جۋانجۋان تاڭداپ اۋىستىرۋ بويىنشا شاجوۋ ياۋزۋ قىستاعىنا كەلدى.

”شۇي جيەشيۋ قاريا مەن قىزىل ارميانىڭ ايەل جاۋىنگەرلەرى قىسىلىسىپ جاتقان توسەكتى كورگەندە، ءسوز جوق، نەگىزگى ساتىدا بۇقاراعا كوبىرەك ناقتى، يگى ىستەر ىستەپ، الگى 3 ايەل قىزىل ارميا جاۋىنگەرى سياقتى بولۋعا بەل بەكەم بايلادىم“، ـ دەدى چىن جۋانجۋان.

قىزمەت تەكسەرۋ بارىسىندا، باس شۋجي شي جينپيڭ چىن جۋانجۋان قاتارلى قىزمەتكەرلەرگە بىلاي دەپ تاپسىردى: ”قىستاقتىڭ حالىققا قىزمەت وتەۋ ورتالىعىن نەگىزگى ساتىنى باسقارۋ جۇيەسىنىڭ ماڭىزدى شەبى ەتىپ ويداعىداي قۇرىپ، قىزمەت وتەۋ ىستەرىن كەمەلدەندىرىپ، تولىقتاپ، حالىققا قىزمەت وتەۋ دەڭگەيىن جوعارىلاتىپ، حالىققا قىزمەت وتەۋدىڭ دالدىگى مەن ناقتى ونىمدىلىگىن كۇشەيتۋ كەرەك“.

باس شۋجيدىڭ وسى ءسوزى چىن جۋانجۋاننىڭ جۇرەك تۇكپىرىنەن تەرەڭ ۇندەستىك تاپتى. ول ءوزىنىڭ العاش كەلگەندە وقتۇستىك حۋناننىڭ جەرگىلىكتى سوزدەرىن ۇيرەنىپ، قىستاق تۇرعىندارىمەن تەز ارادا تانىسۋعا اسىققان كەزدەرىن ەسىنە الدى. ”باس شۋجيدىڭ ءسوزى مەنى بىردەن وياتتى، مەيلى ۇلكەن ىستەر بولسىن، الدە كىشكەنە ىستەر بولسىن، تەك بۇقارا ءۇشىن شۇعىل، قيىن، ۋايىمداعان، ءزارۋ ءىس بولسا بولعانى بارلىعى دا ءبىزدىڭ شەشۋگە ءتيىستى ىستەرىمىز سانالادى“.

قىستاقتاعى قارتتاردىڭ قارتتار الەۋمەتتىك قاتىناس كارتوچكاسىن ءبىتىرۋ ءتارتىبى كۇردەلى، قىستاق، اۋىل، اۋدان سىندى ءۇش دارەجەگە ءۇش رەت بارعاندا عانا راسىمياتىن بىتىرۋگە بولادى، چىن جۋانجۋان اۋدانعا جاعدايدى مالىمدەپ، قارتتاردىڭ الەۋمەتتىك قاتىناس كارتوچكاسىن ءبىتىرۋ ۋاقىت شەگىن قىستاق دارەجەلىگە ءتۇسىرۋدى ىلگەرىلەتتى. ءبىر ايعا جەتپەيتىن ۋاقىتتا قىستاق تۇرعىندارىنا 50دەن استام قارتتار الەۋمەتتىك قاتىناس كارتوچكاسىن ءبىتىرىپ بەردى. چىن جۋانجۋان ”كۇندىز ارالاپ، تۇندە اڭگىمەلەسۋ“ ءتاسىلى ارقىلى وتباسىلارىن ارالاپ، حالىقتىڭ ۇنىنە قۇلاق ءتۇرىپ، قىستاققا قىزمەت وتەۋ ورتالىعىندا ۋاقىتشا قۇتقارۋ ـ كومەكتەسۋ سياقتى كوپ ءتۇرلى ينتەرنەتتە ءبىتىرۋ جۇمىستارىن ىستەۋدى تىڭنان قوسىپ، دەرەۋ ءبىتىرۋ، ينتەرنەت جەلىسىندە ءبىتىرۋ، الدىن الا كەلىسىپ ءبىتىرۋ، جەتەكشىلىك ەتىپ ءبىتىرۋ، وتباسىلارىنا بارىپ ۋەكىلدىكتى ءبىتىرۋ سىندى ”بەس ءتۇرلى ءبىتىرۋ قىزمەت وتەۋ ۇلگىسىن“ جاسامپازدىقپەن اتقارىپ، قىستاق تۇرعىندارىنىڭ قىستاقتان شىقپاي ـ اق ءىسىن ويداعىداي بىتىرۋىنە مۇمكىندىك جاسادى.

”تۋراشىل، جۇرەگىڭ ادال، تەرىڭ قالىڭ، اياعىڭ ەلپەك، جانىڭ سەرگەك، ءتىلىڭ ءتاتتى، قۇلاعىڭ قاعىلەز، ميىڭ سەرگەك، قولىڭ قاتاڭ بولۋى كەرەك“. چىن جۋانجۋان قىستاق قىزمەت وتەۋ ورتالىعىنداعى 5 قىزمەتتەسىن باستاپ بۇكىل قىستاقتاعى 540تان استام ادامعا قىزمەت وتەدى، تەك وتكەن جىلدىڭ وزىندە بۇقارا ءۇشىن 625 ءىس ءبىتىرىپ، بۇقارانىڭ رازىلىق مولشەرى 100%كە جەتتى.

قىستاق تۇرعىندارىنىڭ كوڭىلى ءتىپتى دە كونشىدى، كادرلار مەن بۇقارا اناعۇرلىم ەتەنە بولدى. چىن جۋانجۋان قىستاقتان شىعىپ، ءبىر مەزگىلدىك ۇيرەنۋگە بارماقشى بولعاندا ءبىر اپەكەسى تۇندەلەتىپ ەكى ۇلتاراق تىگىپ بەرەدى، جۋانجۋاننىڭ قابىلداماۋىنان الاڭداعان وعان: ”مىناۋ اقشاعا تاتىمايتىن نارسە، قابىل الۋىڭدى ءۇمىت ەتەمىن، شاجوۋ ءۇشىن وتە كوپ تەر توكتىڭ، قانشا اياق كيىم توزدىرعانىڭدى بىلمەيمىن، ءبىر قىز بالا بولساڭ دا اۋىلىڭنان الىستاپ، شاجوۋدىڭ داموۋى تاماشا بولۋى ءۇشىن وسىنشاما كوپ بوداۋ بەرىپ وتىرسىڭ، مەن بۇكىل وتباسىمىز اتىنان وزىڭە العىس ايتامىن“ دەپ ءسوز قالدىرادى.

”نەگىزگى ساتى كادرى بولۋ وسىنشاما باقىتتى ەكەن عوي“! چىن جۋانجۋان تەبىرەنە بىلاي دەدى: مەن پارتيالى كادر رەتىندە ءتيىستى ءىستى عانا ىستەدىم، بۇقارا شىنايى سۇيىسپەنشىلىكپەن جاۋاپ قايتاردى. ”‘شولاق كورپە’ جىلۋىن بۇگىنگى كۇندە شىنايى سەزىندىم“!

شاجوۋ قىستاعىندا 2 جارىم جىل قىزمەت ىستەگەندە، چىن جۋانجۋان جات ەل، جات جۇرتتا ديالەكت ارقىلى قىستاق تۇرعىندارىمەن جاتىق اڭگىمەلەسە الاتىن بولدى؛ مەكتەپ اۋلاسىنان شىققان ۇيالشاق وقۋشىدان ”چىن شۋجي“ بولىپ ەسەيدى؛ ”سىرتتان كەلگەن اسپيرانتتان“ بۇقارا جۇرەكپەن مويىندايتىن، اۋزىنان تاستامايتىن ”شاجوۋ قىزىنا“ اينالدى.

بۇقارا تىگىپ بەرگەن ۇلتاراقتى تابانىنا توسەپ، وسى توپىراقتا قادام باسقان سايىن، چىن جۋانجۋان ۇنەمى باس شۋجيدىڭ ءسوزىن ەسكە الادى ــــ كوممۋنيستەر وزىندە ءبىر كورپە بولسا بۇقاراعا جارتىسىن كەسىپ بەرەدى، بۇل استە ۇران ەمەس، اشكەيلەۋ ەمەس، ءبىز شىنىندا وسىلاي ىستەدىك. ونىڭ ۇستىنە مۇنداي ۋادەنى ءبىز باستان ـ اياق جالعاستىردىق. ءدال وسىلاي بولعاندىقتان، بۇقارا كوممۋنيستىك پارتيانى ءوز پارتياسى، بۇقارانىڭ پارتياسى دەپ قارايدى.

”مەن ‘شولاق كورپەنىڭ’ مەيىرىن ۇزبەي جالعايمىن“، ـ دەدى چىن جۋانجۋان.

(شينحۋا اگەنتتىگىنىڭ 9 ـ ايدىڭ 15 ـ كۇنى بەيجىڭنەن بەرگەن حابارى)

ورتالىق كوميتەت ۇگىت ءبولىمى، قوسىننان بوساعان اسكەريلەر ىستەرى مينيسترلىگى، ورتالىق اسكەري ىستەر كوميتەتى ساياسي قىزمەت ءبولىمى

2022 ـ جىلعى ”ەڭ ارداقتى قوسىننان بوساعان اسكەريلەردىڭ“ ىزگى ىستەرىن بىرلەسىپ جاريالادى

شينحۋا اگەنتتىگىنىڭ 9 ـ ايدىڭ 21 ـ كۇنى بەيجىڭنەن بەرگەن حابارى. شي جينپيڭ جاڭا ءداۋىر جۇڭگوشا سوتسياليزم يدەياسىن ىسكەرلەي ۇيرەنۋ، ۇگىتتەۋ، دايەكتىلەندىرۋ، باس شۋجي شي جينپيڭنىڭ قوسىننان بوساعان اسكەريلەر قىزمەتى جونىندەگى ماڭىزدى بايىمداۋىن جاپپاي دايەكتىلەندىرۋ، قوسىننان بوساعان اسكەريلەردى يدەيالىق ـ ساياسي جاقتان جەتەكتەۋدى كۇشەيتۋ، قوسىننان بوساعان تاڭداۋلى اسكەريلەر حيكاياسىن ويداعىداي بايانداۋ، قوسىننان بوساعان اسكەريلەردىڭ كەلبەتىن ايگىلەۋ، قوسىننان بوساعان اسكەريلەردىڭ داڭق سەزىمىن، جاۋاپكەرشىلىك سەزىمىن، بورىشتىلىق سەزىمىن ءورىس قاۋلاتۋ ءۇشىن، ورتالىق كوميتەت ۇگىت ءبولىمى، قوسىننان بوساعان اسكەريلەر ىستەرى مينيسترلىگى، ورتالىق اسكەري ىستەر كوميتەتى ساياسي قىزمەت ءبولىمى تاياۋدا 2022 ـ جىلعى ”ەڭ ارداقتى قوسىننان بوساعان اسكەريلەردىڭ“ ىزگى ىستەرىن بىرلەسىپ جاريالادى.

شاڭحاي پۋدۇڭ جاڭا رايونى سانچي قوسىننان بوساعان اسكەريلەر شۇعىل جاعدايعا توتەپ بەرۋ، قۇتقارۋ ـ كومەكتەسۋ بويىنشا قامتاماسىز ەتۋ، قىزمەت وتەۋ اترەتى كوللەكتيۆى جانە ما يۇچيڭ قاتارلى 19 وزات جەكە 2022 ـ جىلعى ”ەڭ ارداقتى قوسىننان بوساعان اسكەريلەر“ اتاعىنا يە بولدى.

ولاردىڭ اراسىندا مۇگەدەك بولسا دا ەركى بەرىك، ءوزىن تىنباي الۋەتتەندىرگەن كۇرەسكەرلەر بار، ءوز كۇشىنە سۇيەنىپ ءومىر سۇرگەن، جاڭالىق اشا دامىعان شارۋاشىلىق قۇرۋ ۇلگىلەرى بار، نەگىزگى ساتىعا تامىر تارتقان، بۇقاراعا قىزمەت وتەگەن نەگىزگى ساتى كادرلارى بار، كەمەلدەنە تۇسكەن، ەرەندىككە تالپىنعان ايتۋلى شەبەرلەر بار، ۋادەسىنەن اينىماي، سەرتىنەن تايماعان، قارتتارعا ۇپالى، باۋىرمال ءمورال ۇلگىلەرى بار، ونەگە كورسەتىپ ادام تاربيەلەۋگە تاباندى بولعان، وقۋ ـ اعارتۋدى سۇيەتىن، ۇيرەنۋگە قۇشتار شاكىرت تاربيەلەۋ ونەگەلەرى بار، تاعى ەرىكتىلەر رۋحىن اسقاقتاتقان، قوعامعا مەيىر باعىشتاپ قىزمەت وتەگەن وركەنيەت ەلشىلەرى بار... ولار حالىق ارمياسىنىڭ داڭقتى ءداستۇرى مەن تاڭداۋلى ستيلىن سانالى تۇردە اسقاقتاتىپ، ءۇرتىس كۇرەس جۇرگىزىپ، قايراتتانا ەكپىندەي ىلگەرىلەپ، قاراپايىم قىزمەت ورىندارىندا ەرەكشە كاسىپتىك ناتيجە شىعارىپ، قوسىننان بوساسادا قاسيەتىن جويمايتىن، پارتياعا ماڭگى ىلەسەتىن ادالدىق قۇلقىن تولىق ايگىلەدى؛ قوسىننان بوساعان اسكەريلەردىڭ وتاندى ءسۇيىپ، كۇرەس جاسايتىن، قىزمەت ورنىندا ەڭبەك سىڭىرگەن اسقاق كەلبەتىن ايگىلەدى.

جاريالاۋ سالتانىندا بەينە ەكراندا كورسەتۋ، ىقپالداسۋ، اۋىس ـ كۇيىس جاساۋ سياقتى تاسىلدەر قولدانىلىپ، ”ەڭ ارداقتى قوسىننان بوساعان اسكەريلەردىڭ“ ىزگى ىستەرى جانە قىزمەت، تۇرمىس كەشىرمەلەرى باياندالدى. ورتالىق كوميتەت ۇگىت بولىمىندەگى، قوسىننان بوساعان اسكەريلەر ىستەرى مينيسترلىگىندەگى جانە ورتالىق اسكەري ىستەر كوميتەتى ساياسي قىزمەت بولىمىندەگى جاۋاپتى جولداستار ولارعا كۋالىك تاراتتى.

(باسى 1 ـ بەتتە)

ءماجىلىس مىنالاردى اتاپ كورسەتتى: بۇل رەتكى تۇراقتى كوميتەت ءماجىلىسى بۇكىل رايونداعى ءار دارەجەلى ساياسي كەڭەستەردىڭ، ساياسي كەڭەسكە قاتىناسۋشى ورىنداردىڭ جانە ءار ۇلت، ءار سالا ساياسي كەڭەس مۇشەلەرىنىڭ باس شۋجي شي جينپيڭنىڭ شينجياڭدى كوزدەن كەشىرگەندەگى ماڭىزدى ءسوزىنىڭ، ماڭىزدى نۇسقاۋىنىڭ رۋحىن ىسكەرلەي دايەكتىلەندىرۋدەگى، تياناقتاندىرۋداعى، اۆتونوميالى رايوندىق 10 ـ كەزەكتى پارتكومنىڭ بەسىنشى جالپى ءماجىلىسىنىڭ رۋحىن ۇيرەنۋدەگى، دايەكتىلەندىرۋدەگى ءىس جۇزىندىك ارەكەتى. اۆتونوميالى رايوندىق پارتكومنىڭ ورنالاستىرۋىنا ساي، اۆتونوميالى رايوندىق ساياسي كەڭەس پارتيا باسشىلىق گرۋپپاسىنىڭ تالابىن مىقتاپ ارقاۋ ەتىپ، ساياسي جاۋاپكەرشىلىكتى تياناقتاندىرىپ، ساياسي تالاپتى يگەرىپ، ىندەتتەن ساقتانۋ ـ تىزگىندەۋ وتكەلىن، ءماجىلىستىڭ ساپا وتكەلىن، قىزمەت وتەۋمەن قامتاماسىزداندىرۋ وتكەلىن قاتاڭ يگەرىپ، مىندەتتەردى اشالاپ، جاۋاپكەرشىلىكتى، جۇمىس ءبولىنىسىن ايقىنداپ، ءتۇرلى دايىندىق قىزمەتتەردى ويداعىداي يگەرىپ، ءماجىلىستىڭ تابىستى، ءساتتى اشىلۋىنا شىنايى كەپىلدىك ەتۋ كەرەك.

وسى رەتكى تۇراقتى كوميتەت ءماجىلىسى كەزىندە ساياسي كەڭەس اۆتونوميالى رايوندىق 12 ـ كەزەكتى كوميتەتىنىڭ تاڭداۋلى ۇسىنىس جوبالارى مەن وزات ورىنداۋشى ورىندار، وزات ورىنداۋشى جەكەلەر ماداقتالادى، سىيلانادى.

اۆتونوميالى رايوندىق ساياسي كەڭەستىڭ ورىنباسار ءتوراعاسى پىڭ جياۋۇي ءماجىلىستى باسقاردى ءارى ءسوز سويلەدى، ورىنباسار توراعالار دوۋ ۋاڭگۋي، چيۋ شۇحۋا، ياڭ يۇڭ، يىلحام سابىر، نۇرىم ىسمايىلقان، ازەز مۇسا، باس حاتشى گاۋ جياڭحۋاي ماجىلىسكە قاتىناستى.

(باسى 1 ـ بەتتە)

ءبىزدىڭ ازيا ـ ەۋروپا سەلبەستىگىنىڭ جاڭا تاراۋىن بىرگە جازۋىمىزعا، جىبەك جولىنىڭ جاڭا شۇعىلاسىن بىرگە اشۋىمىزعا ايقىن بەتالىس كورسەتتى. بيڭتۋان ءتوراعا شي جينپيڭنىڭ قۇتتىقتاۋ حاتىنىڭ رۋحىن دايەكتىلەندىرۋدى، تياناقتاندىرۋدى جەتەكشى ەتىپ، جىبەك جولى رۋحىن زور كۇشپەن اسقاقتاتىپ، بىرگە اقىلداسۋ، بىرگە قۇرۋ، بىرگە يگىلىكتەنۋ پرينسيپىنە تاباندى بولىپ، كاسىپ سالالارى سەلبەستىگىن تەرەڭدەتىپ، گۋمانيتارلىق اۋىس ـ كۇيىستى كەڭەيتىپ، شارۋاشىلىق ـ ساۋدا ورتاسىن ساپالاندىرىپ، اناعۇرلىم جوعارى دەڭگەيدە سىرتقا ەسىك اشۋدى قۇلشىنا جۇزەگە اسىرادى. ەل ءىشى ـ سىرتىنداعى سىيلى قوناقتاردى بيڭتۋانعا كەلىپ ەكسكۋرسيالاپ، ارالاپ، اۋىس ـ كۇيىس، سەلبەستىك جاساۋعا شىن ىقىلاسپەن ۇسىنىس ەتەمىز، قالىڭ كاسىپكەرلەردىڭ بيڭتۋانعا كەلىپ قارجى قوسىپ، كاسىپ كوركەيتۋىن، داموعا بىرگە ۇمتىلۋىن قارسى الامىز، ءار سالا قايراتكەرلەرىنىڭ بيڭتۋانعا كەلىپ ارالاپ ساياحاتتاپ، قونىستانىپ تۇرمىس كەشىرىپ، گۇلدەنۋ ورايىنان بىرگە يگىلىكتەنۋىن، كوركەم بولاشاقتى بىرگە اشۋىن ءۇمىت ەتەمىز.

ەل ءىشى ـ سىرتىنان كەلگەن سىيلى قوناقتار بەينەبايلانىس ارقىلى ءسوز سويلەپ، ”ءبىر بەلدەۋ، ءبىر جول“ سەلبەستىگىنىڭ كوركەم كەلەشەگىنە كوز جىبەردى.

بەلورۋسسيا رەسپۋبليكاسى ەكونوميكا مينيسترلىگىنىڭ مينيسترى چەرنياكوۆ الەكساندر ۆيتوروۆيچ مىنانى ءبىلدىردى: جۇڭگو ــ ازيا ـ ەۋروپا كورمەسى سىندى تۇعىر ءبىز جونىنەن وزگەشە ماڭىزعا يە. جۇڭگو مەن بەلورۋسسيا جالپى جاعدايدا بىردەي جاپپاي ستراتەگيالىق سەرىكتەستىك قاتىناسىندا ەكى جاقتىڭ ەكونوميكا ساۋداسى مەن سەلبەستىك ورەسى جىل سايىن ورنىقتى جوعارىلاپ، ءومىرشەڭدىگى شەكسىز قاۋلادى، ءبىزدىڭ بىرگە اناعۇرلىم زور تابىسقا قول جەتكىزەتىندىگىمىزگە سەنەمىن.

يراننىڭ جۇڭگودا تۇراتىن باس ەلشىسى مۇحاممەد كەشاۆارززاد بىلاي دەدى: يران مەن جۇڭگو ”ءبىر بەلدەۋ، ءبىر جول“ سەلبەستىك باستاماسىنا قول قويىسقان، يران جۇڭگو ــ ازيا ـ ەۋروپا كورمەسى سياقتى جۇڭگومەن ساۋدا ەكونوميكا جاعىنداعى سەلبەستىك جاساۋ قابىلەتىن جوعارىلاتاتىن وسىنداي قيمىلدارعا قاتىناسۋدى قالايدى، ءساتى تۇسسە شينجياڭنىڭ بيڭتۋانىمەن اۋىس ـ كۇيىس، سەلبەستىك جاساۋدى ءۇمىت ەتەمىز.

قىرعىزستان اۋىل شارۋاشىلىق مينيسترلىگىنىڭ ءبىرىنشى ورىنباسار مينيسترى نۇركەن الشىروۆ مىنانى ءبىلدىردى: قىرعىزستان مەن جۇڭگو ستراتەگيالىق سەلبەستىك سەرىكتەستەر، اۋىل شارۋاشىلىعى سياقتى سالالاردى قامتىعان كوپ سالادا تالاي جىلدىق ەكى جاقتى سەلبەستىك تاجىريبەسى بار، ءبىز بارلىق سالادا سەلبەستىكتى كۇشەيتۋدى قۇپتايمىز.

شياڭگاڭ ەرەكشە اكىمشىلىك رايونى ۇكىمەتىنىڭ بەيجىڭدە تۇراتىن ءىس باسقارماسىنىڭ مەڭگەرۋشىسى لياڭ جىرىن مىنانى ءبىلدىردى: شياڭگاڭ ەرەكشە اكىمشىلىك رايونىنىڭ شينجياڭ ۇيعۇر اۆتونوميالى رايونىمەن بايلانىسى تىعىز، شياڭگاڭنىڭ جانە اۆتونوميالى رايوننىڭ، بيڭتۋاننىڭ ەكونوميكا ـ ساۋدا، ساياحات، مادەنيەت، جاستاردىڭ پىكىر اۋىستىرۋى سياقتى جاقتارداعى بايلانىسى مەن سەلبەستىگىن ونان ارى ىلگەرىلەتىپ، شينجياڭ حيكاياسىن، شياڭگاڭ حيكاياسىن ويداعىداي باياندادۋدى ءۇمىت ەتەمىز.

نەگىزگى تاقىرىپتىق قيمىلدا تاعى سۋرەت كورمەسى، ساۋداگەر شاقىرىپ تانىستىرۋ، نىسانعا قول قويىسۋ سياقتى قيمىلدار وتكىزىلدى. ارالىقتا جيىنى 16 نىسانعا قول قويىلدى، قارجى قوسۋ جالپى سوماسى 33 ميلليارد 300 ميلليون يۋان بولدى.

چىن ۋيجۇن قاتىناستى ءارى ارناۋ ءسوز سويلەدى، شۋە بين قاتىناستى، حا زىڭيۋ نەگىزگى تاقىرىپتىق قيمىلدى باسقاردى.

ءىلىمدى ۇيرەنەيىك، ءىلىمدى دارىپتەيىك

كومىر قالاي قالىپتاسقان

كىشكەنتاي انار
ءىلىم جالپىلاستىرۋدى سويلەيدى

كومىر ــ جەر شارىنداعى قورى ەڭ مول، تارالعان جەرى ەڭ كەڭ قازىندى جانار زات، ادامدار ونى قارا التىن دەپ اتايدى، ول ونەركاسىپتىڭ ازىعى، ادامزاتتىڭ وندىرىسىندە، تۇرمىسىندا كەم بولسا بولمايتىن ەنەرگيا قايناردىڭ ءبىرى. ال كومىر قالاي قالىپتاسقان؟ مۇنى كىشكەنتاي انار سىزدەرگە ايتادى.

كومىر ميلليونداعان جىلداردان بەرگى وسىمدىكتەردىڭ ساباعى مەن تامىرى، جەر بەتىندە ۇيىلگەن ءبىر قابات ەرەكشە قالىڭ، قارا ءتۇستى ءشىرىندى، ولار جەر قىرتىسىنىڭ وزگەرىسى سەبەبىنەن ۇزدىكسىز جەر استىنا كومىلىپ، ۇزاق ۋاقىتتىق گەولوگيالىق اسەردىڭ، ۇزاق ۋاقىت اۋادان وقشاۋلانۋدىڭ ءارى جوعارى تەمپەراتۋرا مەن جوعارى قىسىمنىڭ ىقپالىنان ءبىر قىدىرۋ فيزيكالىق، حيميالىق وزگەرىس سياقتى فاكتورلاردان كەيىن قالىپتاسقان قارا ءتۇستى، جانعىش شوگىندى تاۋ جىنىسى، مىنە بۇل كومىردىڭ قالىپتاسۋ بارىسى.

كومىردىڭ ورگانيكالىق زاتىن قۇرايتىن ەلەمەنتتەر، نەگىزىنەن، كومىرتەگى، سۋتەگى، وتتەگى، ازوت جانە كۇكىرت سياقتىلار، بۇدان تىس، ايرىقشا از مولشەردەگى فوسفور، فتور، حلور جانە ارسەن سياقتى ەلەمەنتتەر بار.

جەر شارى تاريحىندا كومىردىڭ قالىپتاسۋىنا ەڭ ءتيىمدى بولعان گەولوگيالىق ءداۋىر، نەگىزىنەن، كەيىنگى پالەوزوي ءداۋىرىنىڭ كاربوندىق جانە پەرمدىك كەزەڭى؛ مەزوزوي ءداۋىرىنىڭ يۋرا كەزەڭى؛ جانە تسەنوزوي ءداۋىرىنىڭ تەرتيارلى كەزەڭى. سەبەبى، وسى كەزەڭدەردە جەر شارىنىڭ كليماتى وتە جىلى ءارى ىلعالدى بولعان، جەر شارىنىڭ بارلىق جەرى ۇزىن ءارى جاسىل وسىمدىكتەرگە تولعان، اسىرەسە، كول، ويپات سياقتى ويپاڭ جەرلەردە جانە سۋلى ورتادا ەجەلگى قىرىققۇلاق ءتارىزدى وسىمدىكتەر ەرەكشە قاۋلاپ وسكەن.

كومىردى جۇقالاپ ءتىلىپ الىپ، ميكروسكوپتىڭ استىنا قويىپ كوزەتكەندە، وتە ايقىن وسىمدىك ۇلپاسى مەن قۇرىلىسى بايقالادى، اعاشتاردىڭ جىلدىق ساقينالارى انىق كورىنەدى، ال كەيدە كومىر قاباتتارىندا اعاش دىڭدەرى سياقتى زاتتار دا ساقتالعان بولادى، كەيبىر كومىر قاباتتارىندا جاندىكتەردىڭ تاسقا اينالعان تولىق قالدىقتارى وراۋلى جاتادى. بۇل كومىردىڭ اعاشتاردان وزگەرىپ قالىپتاسقاندىعىنىڭ كۇشتى دالەلى.

قابات ـ قابات كومىردىڭ ءوزى قاباتتالا بەرگەن اعاشتار مەن وسىمدىكتەردىڭ ۇزدىكسىز جينالۋىنان، ۇزدىكسىز گەولوگيالىق وزگەرىستەن ءوتىپ، تۇرلىشە داۋىردە جەر استىنا كومىلىپ، سودان كەيىن ۇزدىكسىز تۋلعان فيزيكالىق، حيميالىق اسەردىڭ ىقپالىمەن بۇگىنگى جەر استىنداعى قابات ـ قابات كومىرگە اينالعان.

جۇڭگو دۇنيە جۇزىندە كومىردەن ەڭ ەرتە پايدالانعان مەملەكەت. لياۋنيڭ ولكەسىنىڭ شىنلى ەجەلگى مادەنيەت ەسكى جۇرتىنان كومىردەن جاسالعان اشەكەي بۇيىم بايقالعان، حەناننىڭ گۇڭشي قالاسىنان دا باتىس حان پاتشالىعى داۋىرىندەگى كومىر كۇلشەسىمەن تەمىر قورىتقان ەسكى جۇرت بايقالعان. «شانحايجيڭدە» كومىر شىنيە دەپ اتالسا، ۋي، جين داۋىرىندە كومىر شىمو نەمەسە شىتان دەپ اتالعان. مىڭ داۋىرىندەگى لي شىجىننىڭ «ءداري شوپتەر كاتالوگىندە» تۇڭعىش رەت كومىر دەگەن اتاۋ قولدانىلعان.

شينجياڭنىڭ كومىر بايلىعى مول، ەلىمىزدەگى ماڭىزدى كومىر وندىرىلەتىن نەگىزگى ءوڭىر، بارلاپ انىقتالعان بايلىق مولشەرى 450 ميلليارد توننا بولىپ، بۇكىل ەل بويىنشا 2 ـ ورىندا تۇرادى. شينجياڭداعى كومىر، نەگىزىنەن، يۋرا كەزەڭىندە، شامامەن وسىدان 200 ميلليون جىلدىڭ الدىندا قالىپتاسقان.

بۇگىنگى تاڭدا، كومىر حيميا ونەركاسىبىنىڭ قارىشتاپ داموۋىنا جانە كاسىپ سالاسى تىزبەگىنىڭ ۇزدىكسىز ۇزارۋىنا ىلەسە، كومىر الدەقاشان تەك وتقا جاعىپ، جىلىناتىن جانار زات رەتىندە عانا پايدالانىلمايتىن بولدى، ونى شيكىزات ەتىپ سان قۇبىلتقاننان كەيىن، ول تابيعي گاز، كاربينول، ولەفين، پوليەتيلەن بولىپ تۇرلەنىپ، ءبىر كەسەك پلاستماسساعا، ءبىر پار كيىمگە اينالادى... كومىر حيميا ونەركاسىبى كاسىپ سالاسى شيكىزاتتان ماتەريالعا ويىسىپ، كوپ تۇتىنىلاتىن حيميالىق ونىمدەردەن سوڭعى قولدانبالى بۇيىمدارعا كەڭەيىپ، كاسىپ سالاسى تىزبەگىنىڭ ورتا، تومەن ۇشىنان جوعارى ۇشىنا قاراي قادام تاستادى.